

Επιτροπή Δικαιωμάτων των Ανθρώπου

Καταληκτικές παρατηρήσεις επί της δεύτερης περιόδικης έκθεσης της Ελλάδας*

1. Η Επιτροπή εξέτασε τη δεύτερη έκθεση που υποβλήθηκε από την Ελλάδα (CCPR/C/GRC/2) κατά τις 3202¹ και 3204¹ συνεδριάσεις της (CCPR/C/SR.3202 and 3204), οι οποίες έλαβαν χώρα στις 19 και 20 Οκτωβρίου 2015. Κατά την 3225¹ συνεδρία της (CCPR/C/SR.3225), η οποία πραγματοποιήθηκε στις 3 Νοεμβρίου 2015, η Επιτροπή υιοθέτησε τις ακόλουθες καταληκτικές παρατηρήσεις.

A. Εισαγωγή

2. Η Επιτροπή χαιρετίζει την υποβολή της δεύτερης περιόδικης έκθεσης της Ελλάδας και όσες πληροφορίες παρέχονται με αυτήν, ενώ παράλληλα εκφράζει τη λύπη της για την καθυστέρηση στην υποβολή της. Η Επιτροπή εκτιμά ιδιαίτερος την ευκαιρία ανανέωσης ενός εποικοδομητικού διαλόγου με την υψηλόβαθμη αντιπροσωπεία του συμβαλλόμενου Κράτους επί των μέτρων τα οποία έλαβε το συμβαλλόμενο Κράτος κατά την περίοδο αναφοράς για την εφαρμογή των διατάξεων του Συμφώνου. Η Επιτροπή εκφράζει την ευγνωμοσύνη της στο συμβαλλόμενο Κράτος για τις γραπτές απαντήσεις (CCPR/C/GRC/Q/2/Add.1) που υπέβαλε επί του καταλόγου των θεμάτων (CCPR/C/GRC/Q/2), τα οποία συμπληρώθηκαν από τις προφορικές απαντήσεις που παρέσχε η αντιπροσωπεία κατά το διάλογο, καθώς και για τις επιπλέον πληροφορίες, οι οποίες παρασχέθηκαν εγγράφως.

B. Θετικά σημεία

3. Η Επιτροπή χαιρετίζει τα ακόλουθα νομοθετικά και θεσμικά βήματα στα οποία προέβη το συμβαλλόμενο Κράτος από το 2006:

- (α) Την υιοθέτηση του Νόμου 4320/2015, Ρυθμίσεις για τη λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, την οργάνωση της Κυβέρνησης και των Κυβερνητικών οργάνων και λοιπές διατάξεις,

* Μετάφραση στην ελληνική γλώσσα της Άνευ επεξεργασίας εκδοχής των Καταληκτικών Παρατηρήσεων της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Human Rights Committee), όπως αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα του Υπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου την 20^η Νοεμβρίου 2015, σε επιμέλεια του επιστημονικού προσωπικού της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ).

** Υιοθετήθηκε από την Επιτροπή κατά τη 115^η συνεδριάσή της (19 Οκτωβρίου – 6 Νοεμβρίου 2015).

- (β) Τις ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις του ελληνικού συστήματος για την παροχή ασύλου μέσω του Νόμου 3907/2011 και του Προεδρικού Διατάγματος 113/2013,
 - (γ) Την υιοθέτηση του Νόμου 4198/2013, Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις, και τη δημιουργία του Γραφείου του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων και
 - (δ) Την υιοθέτηση της Εθνικής Στρατηγικής Ένταξης των Ρομά του 2011.
4. Η Επιτροπή χαιρετίζει την επικύρωση ή την προσχώρηση του συμβαλλόμενου Κράτους στα ακόλουθα διεθνή νομικά όργανα:
- (α) Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία όλων των Ατόμων από Εξαναγκαστική Εξαφάνιση το 2015,
 - (β) Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο το 2012,
 - (γ) Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων το 2014 και
 - (δ) Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία το 2008.

Γ. Κύρια θέματα που προκαλούν ανησυχία και συστάσεις

Εφαρμογή των Απόψεων της Επιτροπής υπό το πρίσμα του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στο Συμφώνου

5. Παρότι η Επιτροπή χαιρετίζει τις πληροφορίες που υποβλήθηκαν από το συμβαλλόμενο Κράτος σύμφωνα με τις οποίες οι Απόψεις της Επιτροπής μπορούν να ληφθούν ως νέα στοιχεία στο πλαίσιο των εθνικών ποινικών διαδικασιών και ότι οι αστικές αποζημιώσεις μπορούν να γίνουν αντικείμενο διεκδίκησης ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων ως επακόλουθο των Απόψεων της Επιτροπής, η Επιτροπή σημειώνει ότι η συμμόρφωση του συμβαλλόμενου Κράτους με τις υποχρεώσεις του όπως αυτές απορρέουν από το Σύμφωνο και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο συνιστά ευθύνη του και εκφράζει τη δυσαρέσκειά της για την απουσία συγκεκριμένης διαδικασίας ή μηχανισμού για την εξέταση και εξασφάλιση της πλήρους εφαρμογής των Απόψεών της, καθώς και για το γεγονός ότι συστάσεις που περιλαμβάνονται στις Απόψεις της δεν έχουν πλήρως υλοποιηθεί (άρθρο 2).

6. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει συγκεκριμένα μέτρα για την εφαρμογή των Απόψεων της Επιτροπής, και μεταξύ άλλων να εξετάσει τη δυνατότητα δημιουργίας ενός μηχανισμού με αποστολή (α) τη μελέτη των ευρημάτων της Επιτροπής στις Απόψεις της, (β) την πρόταση μέτρων προς λήψη από το συμβαλλόμενο Κράτος με στόχο να εκπληρωθούν πλήρως οι Απόψεις της Επιτροπής, μεταξύ αυτών και την παροχή στα θύματα της δυνατότητας αποτελεσματικής προσφυγής για την παραβίαση των δικαιωμάτων τους.

Έμφυλη ισότητα

7. Μολονότι επισημαίνεται η ποσόστωση του ενός τρίτου των γυναικών υποψηφίων, η Επιτροπή σημειώνει με ανησυχία ότι οι γυναίκες παραμένουν υπο-εκπροσωπούμενες σε θέσεις λήψης αποφάσεων σε νομοθετικά και εκτελεστικά όργανα. Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για τη δυσανάλογη επίδραση της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας

που ελήφθησαν σε βάρος των γυναικών, και ιδίως για τον υψηλό δείκτη ανεργίας των γυναικών, ο οποίος ξεπερνά το 28% (σε σύγκριση με το 21.5% για τους άνδρες) (άρθρα 2, 3 και 26).

8. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να ενισχύσει τις προσπάθειές του για την αύξηση της εκπροσώπησης των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων σε νομοθετικά και εκτελεστικά όργανα, εντός συγκεκριμένων χρονικών πλαισίων. Το συμβαλλόμενο Κράτος οφείλει, επίσης, να εντείνει τις προσπάθειές του για την αντιμετώπιση της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στις γυναίκες και να επεκτείνει υφιστάμενα προγράμματα που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση της ανεργίας μεταξύ των γυναικών.

Άτομα με αναπηρίες

9. Η Επιτροπή σημειώνει με ανησυχία τη διάκριση με την οποία βρίσκονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρίες, κυρίως σε σχέση με την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία και τις υπηρεσίες υγείας και, επιπλέον, εκφράζει τη δυσaréσκεία της για την επίδραση της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας στην κατάσταση τους. Παρότι επισημαίνει ότι σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν από το συμβαλλόμενο Κράτος ο φυσικός περιορισμός των ψυχικά ασθενών χρησιμοποιείται ως μέτρο έσχατης ανάγκης, η Επιτροπή ανησυχεί λόγω αναφορών που δείχνουν τη συνεχή και εκτεταμένη χρήση συναφών μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης κλειστών κλινών για περιορισμό (κλωβοί/κρεβάτια με δίχτυα) και της συστηματικής νάρκωσης ως μέσου για τον περιορισμό ασθενών με νοητική αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων παιδιών σε ιδρύματα (άρθρα 2, 7, 9, 10 και 24).

10. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να ενισχύσει τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί για την προστασία των ατόμων με αναπηρίες κατά των διακρίσεων, ιδίως όσον αφορά στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία και τις υπηρεσίες υγείας. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει άμεσα μέτρα για την κατάργηση της χρήσης κρεβατιών-κλουβιών και της συστηματικής νάρκωσης σε ψυχιατρικά και άλλα συναφή ιδρύματα. Επιπλέον, το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να καθιερώσει ένα ανεξάρτητο σύστημα παρακολούθησης και αναφοράς, καθώς και να εξασφαλίσει ότι οι παραβιάσεις θα εξετάζονται και θα διώκονται αποτελεσματικά και ότι θα παρέχεται αποζημίωση στα θύματα και τις οικογένειές τους.

Σεξουαλικός προσανατολισμός και ταυτότητα φύλου

11. Η Επιτροπή παραμένει ανήσυχη (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 19) για την επικράτηση στην κοινωνία στερεοτύπων και προκαταλήψεων σε βάρος λεσβίων, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διεμφυλικών ατόμων (ΛΟΑΔ). Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή ανησυχεί για την έλλειψη επαρκούς επίσημης ανταπόκρισης σε καταγγελίες που σχετίζονται με διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου (άρθρα 2 και 26).

12. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες για την καταπολέμηση στερεοτύπων και προκαταλήψεων σε βάρος των ΛΟΑΔ ατόμων, μεταξύ άλλων:

- (α) Οργανώνοντας εκστρατείες ευαισθητοποίησης για το ευρύ κοινό,
- (β) Προσφέροντας κατάλληλη εκπαίδευση σε δημόσιους λειτουργούς προκειμένου να τερματιστεί ο κοινωνικός στιγματισμός των ΛΟΑΔ ατόμων,
- (γ) Εξασφαλίζοντας ότι όλες οι καταγγελίες περιστατικών βίας εναντίον λεσβίων, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, διεμφυλικών και μεσοφυλικών ατόμων θα διερευνώνται άμεσα και αποτελεσματικά και ότι οι δράστες βίαιων πράξεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού θα διώκονται και θα τιμωρούνται.

Ρατσισμός και ξενοφοβία

13. Ενώ αναγνωρίζει τις προσπάθειες εκ μέρους του συμβαλλόμενου Κράτους για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους, η Επιτροπή ανησυχεί ότι ο νέος Νόμος 4285/2014 και οι διατάξεις που εισήχθησαν στον Ποινικό Κώδικα ενδέχεται να εμποδίσουν τις έρευνες και τις διώξεις ρατσιστικών εγκλημάτων μίσους που αφορούν δημόσιες προσβολές και συκοφαντίες εναντίον ορισμένων ομάδων. Η Επιτροπή ανησυχεί, επίσης, για τις συνεχείς αναφορές ρατσιστικών επιθέσεων και ρητορικής μίσους εναντίον μεταναστών, προσφύγων και Ρομά. Η Επιτροπή σημειώνει με ανησυχία ότι περιπτώσεις ρατσισμού δεν έρχονται στην επιφάνεια κατ' ισχυρισμόν έλλειψης εμπιστοσύνης στις Αρχές και απουσίας ενός αποτελεσματικού μηχανισμού καταγραφής των καταγγελιών. Η Επιτροπή εκφράζει τη δυσαρέσκειά της για το γεγονός ότι οι επιβαλλόμενες κυρώσεις αποδεικνύονται ανεπαρκείς για την αποθάρρυνση και την πρόληψη των διακρίσεων (άρθρα 2, 19, 20 και 26).

14. **Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να αναθεωρήσει τη νομοθεσία του με στόχο να διασφαλιστεί ότι οποιαδήποτε προάσπιση εθνικού, φυλετικού ή θρησκευτικού μίσους απαγορεύεται διά νόμου, και ότι όλα τα περιστατικά ρατσιστικά υποκινούμενης βίας θα διερευνώνται συστηματικά, ότι οι δράστες διώκονται και τιμωρούνται και ότι θα παρέχεται εύλογη αποζημίωση στα θύματα. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για τη βελτίωση της καταγγελίας των εγκλημάτων μίσους. Επιπλέον, το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές του για την εξάλειψη στερεοτύπων και διακρίσεων εναντίον μεταναστών, προσφύγων και Ρομά, μεταξύ άλλων, με τη διοργάνωση εκστρατειών δημόσιας ευαισθητοποίησης για την προώθηση της ανεκτικότητας και του σεβασμού στη διαφορετικότητα.**

Καταχρηστική άσκηση βίας και εξευτελιστική μεταχείριση

15. Η Επιτροπή παραμένει ανήσυχη (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 9) σχετικά με αναφορές που καταδεικνύουν την εκτεταμένη χρήση βίας εκ μέρους των επιφορτισμένων με την επιβολή του νόμου υπαλλήλων, τόσο κατά το χρόνο σύλληψης όσο και κατά την αστυνομική κράτηση. Ειδικότερα, η Επιτροπή ανησυχεί για τις αναφορές αστυνομικής βίας σε βάρος Ρομά, μεταναστών και προσφύγων και για την έλλειψη αποτελεσματικής διερεύνησης τέτοιων υποθέσεων. Επίσης, η Επιτροπή ανησυχεί για την αναφερθείσα απροθυμία των εισαγγελικών Αρχών να αναλάβουν νομική δράση εναντίον των φερόμενων ως δραστών και ότι ελάχιστες υποθέσεις οδηγούν σε ποινική έρευνα και κυρώσεις (άρθρα 2, 6 και 7).

16. **Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι κάθε ισχυρισμός για παράνομη και δυσανάλογη χρήση βίας από τις αστυνομικές Αρχές εξετάζεται διεξοδικά και άμεσα από μία ανεξάρτητη Αρχή, ότι οι φερόμενοι ως δράστες διώκονται, ότι όσοι αποδεικνύονται ένοχοι τιμωρούνται με ποινές ανάλογες με τη βαρύτητα της παράβασης και ότι παρέχεται αποζημίωση στα θύματα ή τις οικογένειές τους. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει, επίσης, να εξασφαλίσει ότι η αστυνομία λαμβάνει κατάλληλη επαγγελματική εκπαίδευση με πλήρη σεβασμό στις αρχές των δικαιωμάτων του ανθρώπου.**

Διάκριση σε βάρος των Ρομά

17. Η Επιτροπή επαναδιατυπώνει την ανησυχία της (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 18) για τη de facto διάκριση σε βάρος των Ρομά, συμπεριλαμβανομένων αναφορών για τη συνέχιση του de facto διαχωρισμού των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση, την εκτεταμένη ανεργία και την ανεπαρκή πρόσβαση σε στέγαση. Η Επιτροπή ανησυχεί για τις εξαναγκαστικές εξώσεις των Ρομά από τα σπίτια τους, όπως συνέβη με την εκτέλεση της εντολής εξώσης που έλαβε χώρα στις 10 Σεπτεμβρίου 2013 στο Δήμο Αχαρνών, όπου 14 κτίρια στα οποία κατοικούσαν οικογένειες Ρομά κατεδαφίστηκαν (άρθρα 2, 24, 26 και 27).

18. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εφαρμόσει πλήρως την Εθνική Στρατηγική Ένταξης των Ρομά και να μεριμνήσει για την κατάρτιση ενός ενιαίου σχεδίου με συγκεκριμένους στόχους, δείκτες και επαρκή καταμερισμό πόρων, το οποίο θα περιλαμβάνει μέτρα για την προώθηση ισότιμης πρόσβασης των Ρομά σε διάφορες ευκαιρίες και υπηρεσίες σε περιφερειακό και δημοτικό επίπεδο. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει άμεσα μέτρα για την εξάλειψη του διαχωρισμού των παιδιών Ρομά την εκπαίδευση εξασφαλίζοντας ότι η τοποθέτηση στα σχολεία δε θα ορίζεται από την εθνοτική καταγωγή του παιδιού. Το συμβαλλόμενο Κράτος οφείλει να περιορίσει αυστηρά τις εξαναγκαστικές εξώσεις (από δημόσια γη) μέσω της υιοθέτησης κάθε δυνατής εναλλακτικής λύσης, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής εναλλακτικής στέγασης στις οικογένειες που υπέστησαν εξώση.

Ενδοοικογενειακή βία

19. Η Επιτροπή παραμένει ανήσυχη για το γεγονός ότι, παρά την υιοθέτηση συγκεκριμένης νομοθεσίας, εξακολουθούν να υπάρχουν καταγγελίες για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας εναντίον των γυναικών στο συμβαλλόμενο Κράτος (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 7). Η Επιτροπή ανησυχεί ιδιαίτερος για τον περιορισμένο αριθμό δικαστικών ανακρίσεων και διώξεων, όπως και για τις επεικείς ποινές που επιβάλλονται στους δράστες. Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για τη συχνότητα διαμεσολάβησης σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας και για την έλλειψη επαρκούς αριθμού ξενώνων φιλοξενίας για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας (άρθρα 3, 7 και 24).

20. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να υιοθετήσει μία ολοκληρωμένη στρατηγική για την πρόληψη και αντιμετώπιση της έμφυλης βίας σε κάθε μορφή και εκδήλωσή της. Σε αυτό το πλαίσιο, πρέπει να εντατικοποιήσει τα μέτρα ευαισθητοποίησης αστυνομικών, εισαγγελικών και δικαστικών Αρχών, εκπροσώπων της κοινότητας, γυναικών και ανδρών σχετικά με τη σοβαρότητα της ενδοοικογενειακής βίας και τις αρνητικές επιπτώσεις στις ζωές των θυμάτων. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι οι περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας διερευνώνται διεξοδικά και ότι οι δράστες διώκονται, ενώ, σε περίπτωση καταδίκης τους, τιμωρούνται με τις δέουσες ποινές και τα θύματα αποζημιώνονται επαρκώς. Πρέπει, επίσης, να διασφαλίσει τη διαθεσιμότητα ενός ικανού αριθμού ξενώνων φιλοξενίας με επαρκείς πόρους και να απέχει από το να απαιτεί ή να πιέζει τα θύματα να καταφεύγουν σε εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης και της συμφιλίωσης, σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.

Εμπορία ανθρώπων και καταναγκαστική εργασία

21. Η Επιτροπή παραμένει ανήσυχη (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 10) σχετικά με τις υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων παιδιών, προς το σκοπό εργασιακής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Η Επιτροπή ανησυχεί για τον ανεπαρκή εντοπισμό και διερεύνηση περιπτώσεων εμπορίας ανθρώπων, τον περιορισμένο αριθμό καταδικαστικών αποφάσεων που έχουν επιβληθεί σε δράστες και την ανεπαρκή υποστήριξη που παρέχεται στα θύματα. Η Επιτροπή, επιπλέον, ανησυχεί για τις αναφερθείσες περιπτώσεις μεταναστών εργαζόμενων υπό καθεστώς δουλείας στον αγροτικό τομέα (άρθρα 2, 8, 9, 14, 24 και 26).

22. Σύμφωνα με τις προηγούμενες καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 10), το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να συνεχίσει τις προσπάθειές του για την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, μεταξύ άλλων, μέσω ενδυνάμωσης των προληπτικών μέτρων, αύξησης της αναγνώρισης και της προστασίας των θυμάτων, συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας δημιουργίας μίας εθνικής βάσης δεδομένων για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, καθώς και συστηματικής και δυναμικής διερεύνησης καταγγελιών εμπορίας ανθρώπων, δίωξης

και τιμωρίας των υπευθύνων και παροχής αποτελεσματικών ενδίκων βοηθημάτων στα θύματα. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να αναθεωρήσει τους νόμους και τους κανονισμούς του, ώστε να εξασφαλίσει πλήρη προστασία από την καταναγκαστική εργασία για όλες τις κατηγορίες εργαζομένων, και να εξασφαλίσει αποτελεσματική εποπτεία των συνθηκών εργασίας. Πρέπει, επίσης, να παρέχει εκπαίδευση στο προσωπικό επιβολής του νόμου και στους συνοριακούς και σχετιζόμενους με τη μετανάστευση υπαλλήλους, καθώς και σε άλλους συναφείς φορείς, όπως στις υπηρεσίες επιβολής του εργατικού δικαίου και τους οργανισμούς παιδικής πρόνοιας.

Δωρεάν νομική βοήθεια και απονομή της δικαιοσύνης

23. Η Επιτροπή ανησυχεί για την υπέρμετρη καθυστέρηση στην ανταπόκριση στα αιτήματα νομικής συνδρομής ή απαλλαγής από δικαστικά τέλη, για την αύξηση των δικαστικών τελών στην ποινική διαδικασία και για την έλλειψη διαφάνειας σε σχέση με το ποια εγκλήματα που διώκονται αυτεπάγγελτα απαλλάσσονται από τα δικαστικά τέλη, ζητήματα τα οποία μπορούν να παρακωλύσουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για τις αδικαιολόγητες καθυστερήσεις σε αστικές και ποινικές δίκες, οι οποίες έχουν επιφέρει ως αποτέλεσμα σημαντικό όγκο εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων (άρθρο 14).

24. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να απλοποιήσει και να προσδώσει μεγαλύτερη διαφάνεια στη διαδικασία με βάση την οποία υπολογίζονται τα δικαστικά έξοδα και να εξασφαλίσει ότι η δωρεάν νομικής συνδρομή ή η απαλλαγή από τα δικαστικά τέλη παρέχεται έγκαιρα σε όλες τις περιπτώσεις που αυτό απαιτείται προς το συμφέρον της απονομής δικαιοσύνης (σύμφωνα με το άρθρο 14 του Συμφώνου). Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να προσφέρει επαρκείς πόρους στο σύστημα δωρεάν νομικής βοήθειας και να εξασφαλίσει την απόλαυση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση σύμφωνα με το άρθρο 14 του Συμφώνου.

Διαδικαστικές εγγυήσεις κατά την κράτηση

25. Ενώ σημειώνει ότι οι διαδικαστικές εγγυήσεις για τους κρατούμενους που προβλέπονται από το Σύμφωνο υπαγορεύονται από το νόμο, η Επιτροπή επισημαίνει ορισμένους ισχυρισμούς ότι στην πράξη αυτά τα δικαιώματα παραβιάζονται συχνά. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή ανησυχεί ότι το δικαίωμα σε συνήγορο ήδη από την έναρξη της στέρησης της ελευθερίας δεν αναγνωρίζεται συστηματικά ως αυτονόητο στις νομικές διαδικασίες και ότι οι συνήγοροι που διορίζονται αυτεπάγγελτα ενδέχεται να διαδραματίζουν παθητικό ρόλο στη διάρκεια της ανάκρισης (άρθρα 9 και 14).

26. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσει ότι τα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους έχουν στην πράξη όλες τις διαδικαστικές εγγυήσεις που σχετίζονται με τις ποινικές κατηγορίες σε βάρος τους, σε πλήρη συμφωνία με τα άρθρα 9 και 14 του Συμφώνου. Τέτοια μέτρα περιλαμβάνουν αυτεπάγγελτη εποπτεία των διαδικασιών κράτησης, προσβάσιμες διαδικασίες υποβολής καταγγελιών, αποτελεσματική νομική εκπροσώπηση σε όλα τα στάδια της νομικής διαδικασίας και ευαισθητοποίηση των κρατικών αξιωματούχων.

Υποδοχή και κράτηση μεταναστών και αιτούντων άσυλο

27. Η Επιτροπή αναγνωρίζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το συμβαλλόμενο Κράτος σε σχέση με την εξαιρετικά μεγάλη ροή μεταναστών και αιτούντων άσυλο που καταφθάνουν στο έδαφος του και εκτιμά το γεγονός ότι έχουν ληφθεί πολλά μέτρα από το συμβαλλόμενο Κράτος στο θέμα αυτό. Μολονότι η Επιτροπή σημειώνει την πρόσφατη πολιτική απελευθέρωσης προσώπων που κρατούνται για διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών, ανησυχεί για αναφερθείσες περιπτώσεις προσώπων που κρατούνται για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και εκφράζει τη δυσαρέσκειά της για το γεγονός ότι το Προεδρικό Διάταγμα 116/2012, το οποίο παρατείνει τη διάρκεια της κράτησης του μεταναστών από 12

σε 18 μήνες, βρίσκεται ακόμα σε ισχύ. Η Επιτροπή ανησυχεί ότι η κράτηση των μεταναστών, που επιμηκύνεται χρονικά μερικές φορές χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ζητήματα που προκύπτουν σε ατομικό επίπεδο, μπορεί να εγείρει ζητήματα υπό το φως του άρθρου 9 του Συμφώνου. Τέλος, παρόλο που έχουν γίνει ορισμένες βελτιώσεις στις υλικές συνθήκες της κράτησης, η Επιτροπή εκφράζει τη δυσaréσκεια της για το γεγονός ότι οι συνθήκες κράτησης των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο είναι ακόμα ανεπαρκείς, ιδιαίτερα στις εγκαταστάσεις κράτησης, οι οποίες, όπως έχει αναφερθεί, είναι διαρκώς υπερπλήρεις, με ανθυγιεινές συνθήκες και ανεπαρκή πρόσβαση σε φαγητό και ιατρική περίθαλψη (άρθρα 7, 9 και 10).

28. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι η κράτηση όλων των παράνομων μεταναστών είναι ευλόγως αναγκαία και ανάλογη και ότι επιβάλλεται για το μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα, καθώς και ότι όλες οι εναλλακτικές της κράτησης λύσεις προβλέπονται από το νόμο και εφαρμόζονται στην πράξη. Πρέπει, κυρίως, να εξασφαλίσει ότι κάθε απόφαση να τεθούν υπό κράτηση οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες βασίζεται στις συγκεκριμένες ατομικές περιστάσεις και λαμβάνει υπόψη τη δυνατότητα προσφυγής σε λιγότερο επεμβατικά μέσα για την επίτευξη του ίδιου σκοπού. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει, επίσης, να εντείνει τις προσπάθειές του, ώστε να εξασφαλίσει, σε συνεργασία με τους περιφερειακούς και τους διεθνείς εταίρους του, αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης σε όλα τα κέντρα υποδοχής και κράτησης μεταναστών και αιτούντων άσυλο, παρέχοντας επαρκείς υπηρεσίες ιατρικής περίθαλψης, φαγητό, συνθήκες υγιεινής και πρόσβαση σε μέσα μεταφοράς. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει, επίσης, να εξασφαλίσει την καταλληλότητα των συνθηκών στα νέα κέντρα υποδοχής (“hot spots”).

Διαδικασίες καθορισμού καθεστώτος πρόσφυγα

29. Μολονότι η Επιτροπή χαιρετίζει τη μεταρρύθμιση του συστήματος ασύλου και την ίδρυση της νέας Υπηρεσίας Ασύλου, της Αρχής Προσφυγών και της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής (ΥΠΥ), ανησυχεί για τον ανεπαρκή αριθμό ΥΠΥ, την έλλειψη προσωπικού στην Υπηρεσία Ασύλου, την έλλειψη διερμηνέων και την ανεπάρκεια υπηρεσιών νομικής βοήθειας για τους αιτούντες άσυλο. Η Επιτροπή ανησυχεί για την αναφερθείσα έλλειψη θεσμικής ανεξαρτησίας της Επιτροπής Προσφυγών και την έλλειψη ανασταλτικού αποτελέσματος των προσφυγών κατά των αποφάσεων απέλασης της Επιτροπής Προσφυγών (άρθρα 6, 7 και 13).

30. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλα τα άτομα που αιτούνται διεθνή προστασία έχουν πρόσβαση σε μία δίκαιη και πλήρη διαδικασία υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα, αλλά και σε συνήγορο και διερμηνέα από την αρχή της διαδικασίας. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει, επίσης, να εξασφαλίσει ότι σε όλες τις περιπτώσεις επαναπροώθησης, οι προσφυγές στα δικαστήρια έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα.

Ασυνόδευτοι ανήλικοι

31. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει την προηγούμενη ανησυχία της (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 17) σχετικά με την κατάσταση των ασυνόδευτων ανηλίκων που αιτούνται άσυλο ή διαμένουν παράνομα στο συμβαλλόμενο Κράτος. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή, εκφράζει την ανησυχία της για (α) τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το συμβαλλόμενο Κράτος στην ανάθεση κηδεμονίας, (β) τις ακατάλληλες συνθήκες των εγκαταστάσεων κράτησης όπου κρατούνται οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και την τοποθέτησή τους σε εγκαταστάσεις κράτησης μαζί με ενήλικες και (γ) τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το συμβαλλόμενο Κράτος κατά τον καθορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων.

32. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι η αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού λαμβάνεται δεόντως υπόψη σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν ασυνόδευτα παιδιά, μεταξύ άλλων:

(α) Εξασφαλίζοντας ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που εισέρχονται στη χώρα με παράτυπο τρόπο δεν τίθενται υπό κράτηση ή παραμένουν υπό κράτηση μόνο ως έσχατο μέσο και για το μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα,

(β) Δημιουργώντας νέες εγκαταστάσεις υποδοχής και αυξάνοντας τον αριθμό των χώρων κράτησης στις ήδη υφιστάμενες δομές, διασφαλίζοντας παράλληλα κατάλληλες συνθήκες σε αυτές τις εγκαταστάσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους, συμπεριλαμβανομένου του διαχωρισμού των ασυνόδευτων ανηλίκων από τους ενήλικες,

(γ) Εντείνοντας τις προσπάθειες επανασχεδιασμού της διαδικασίας ανάθεσης κηδεμονίας και διασφαλίζοντας ότι κάθε ασυνόδευτο παιδί έχει νόμιμο κηδεμόνα,

(δ) Εξασφαλίζοντας ότι η διαδικασία προσδιορισμού ηλικίας βασίζεται σε ασφαλείς και επιστημονικές μεθόδους, λαμβάνοντας υπόψη την ψυχική ευεξία των παιδιών και αποφεύγοντας κάθε κίνδυνο παραβίασης της σωματικής τους ακεραιότητας.

Απέλαση αιτούντων άσυλο και μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα

33. Η Επιτροπή ανησυχεί για τις αναφορές για τη συνεχιζόμενη πρακτική των ανεπίσημων επιστροφών, γνωστών ως «επαναπροωθήσεων» (“*push-backs*”) από την Ελλάδα προς την Τουρκία στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα. Η Επιτροπή ανησυχεί ότι αυτές οι ανεπίσημες επιστροφές διεξάγονται χωρίς επαρκείς εγγυήσεις σεβασμού στην αρχή της μη επαναπροώθησης (*principle of non-refoulement*). Η Επιτροπή, επιπλέον, ανησυχεί για τις αναφορές ισχυρισμών κακομεταχείρισης κατά την απέλαση μεταναστών και μέσα στα κέντρα κράτησης (άρθρα 6 και 7).

34. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλα τα πρόσωπα που αιτούνται διεθνή προστασία έχουν πρόσβαση σε δίκαιες και εξατομικευμένες διαδικασίες αξιολόγησης, σε προστασία από την επαναπροώθηση χωρίς διάκριση και σε έναν ανεξάρτητο μηχανισμό εξουσιοδοτημένο να αναστέλλει αρνητικές αποφάσεις. Το συμβαλλόμενο Κράτος ενθαρρύνεται, σε συνεννόηση με τους διεθνείς και περιφερειακούς εταίρους του και τα γειτονικά κράτη, να επιτρέπει στους μετανάστες που επιθυμούν να εισέλθουν στο έδαφός του την πρόσβαση σε ασφαλή σημεία εισόδου, όπου θα μπορούν να εξεταστούν οι αιτήσεις ασύλου. Επιπλέον, το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να εξασφαλίσει ότι δεν πραγματοποιούνται ανεπίσημες επιστροφές και οι μετανάστες δεν υπόκεινται σε κακομεταχείριση κατά την απέλαση ή στα προαναχωρησιακά κέντρα κράτησης. Πρέπει επίσης να διασφαλίσει ότι υποθέσεις εξευτελιστικής μεταχείρισης προσφύγων και μεταναστών μπορούν να καταγγέλλονται αποτελεσματικά και να μεριμνά, κατά προτεραιότητα, για την έγκαιρη, αποτελεσματική και ανεξάρτητη διερεύνηση όλων των καταγγελιών παράτυπων επιστροφών και κακομεταχείρισης μεταναστών, την τιμωρία των δραστών, όπου αυτή κρίνεται αναγκαία, και την παροχή αποζημίωσης στα θύματα.

Φυλάκιση λόγω αδυναμίας εξόφλησης χρέους

35. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει την ανησυχία της (CCPR/CO/83/GRC, παρ. 10) για την αποτυχία του συμβαλλόμενου Κράτους να αναθεωρήσει τη νομοθεσία που επιτρέπει τη φυλάκιση λόγω αδυναμίας εξόφλησης χρέους (άρθρο 11).

36. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να συμμορφωθεί με το άρθρο 11 του Συμφώνου, αναθεωρώντας τη νομοθεσία που προβλέπει φυλάκιση λόγω αδυναμίας εξόφλησης χρέους, εξαλείφοντας όλες τις εξαιρέσεις στην απαγόρευση φυλάκισης.

Αντίρρηση συνείδησης στην υποχρεωτική στρατιωτική θητεία

37. Η Επιτροπή επαναλαμβάνει την προηγούμενη ανησυχία της (CCPR/CO/8 3/GRC, παρ. 15) για (α) τη διάρκεια της εναλλακτικής υπηρεσίας που είναι σημαντικά μεγαλύτερη από τη στρατιωτική υπηρεσία, (β) τη σύνθεση της Ειδικής Επιτροπής και την αναφερθείσα έλλειψη ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, ιδίως στις περιπτώσεις όπου λαμβάνουν χώρα ακροαματικές διαδικασίες χωρίς την παρουσία όλων των μελών της, (γ) τις καταγγελίες που υποδεικνύουν διάκριση στη βάση διαφορετικών λόγων αντίρρησης στην παροχή υπηρεσίας και (δ) την επανειλημμένη τιμωρία αντιρρησιών συνείδησης κατά παραβίαση της αρχής «κανείς δε διώκεται, ούτε τιμωρείται ποινικά δις για το ίδιο αδίκημα» (“*ne bis in idem*”) (άρθρο 14 και 18).

38. **Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να λάβει μέτρα, ώστε να αναθεωρήσει τη νομοθεσία του με στόχο την αναγνώριση του δικαιώματος αντίρρησης συνείδησης στη στρατιωτική θητεία, περιλαμβάνοντας εναλλακτική δυνατότητα στη στρατιωτική θητεία, η οποία να είναι προσβάσιμη σε όλους τους αντιρρησίες συνείδησης και να μη συνεπάγεται κυρώσεις ή διακρίσεις ως προς τη φύση, το κόστος ή τη διάρκειά της. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει, επίσης, να αποφεύγει την επαναλαμβανόμενη τιμωρία κατά παράβαση της αρχής *ne bis in idem* και να εξετάσει το ενδεχόμενο να τεθεί η αξιολόγηση των αιτήσεων για καθεστώς αντίρρησης συνείδησης υπό τον πλήρη έλεγχο των πολιτικών αρχών.**

Ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι

39. Μολονότι η Επιτροπή σημειώνει ότι η εκπεφρασθείσα πρόθεση του συμβαλλόμενου Κράτους είναι να προχωρήσει με την εγγραφή των συλλόγων ομάδων που διεκδικούν ένα καθεστώς μειονοτικής ομάδας, σύμφωνα με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 2008 και του 2015, η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της σχετικά με το ρυθμό εφαρμογής αυτών των αποφάσεων (άρθρο 22).

40. **Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να επιταχύνει τη λήψη μέτρων για την εγγραφή συλλόγων διακριτών κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένων και όσων διεκδικούν καθεστώς μειονοτικής ομάδας, σύμφωνα με το άρθρο 22 του Συμφώνου.**

Ελευθερία γνώμης και έκφρασης

41. Η Επιτροπή ανησυχεί ότι, κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων στο συμβαλλόμενο Κράτος, ειρηνικοί διαδηλωτές και δημοσιογράφοι υπέστησαν, όπως αναφέρθηκε, εκφοβισμό και παρενοχλήσεις από μέλη εξτρεμιστικών ομάδων, όπως η Χρυσή Αυγή. Η Επιτροπή, επίσης, ανησυχεί για τα περιστατικά παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαπράττονται από τα σώματα ασφαλείας ή την αστυνομία εναντίον των διαδηλωτών. Η Επιτροπή, επιπλέον, ανησυχεί για την έλλειψη αναλυτικών πληροφοριών για τις ανακρίσεις και διώξεις των υπευθύνων (άρθρα 19, 21 και 22).

42. **Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλες οι καταγγελίες σοβαρών παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου από τα σώματα ασφαλείας εναντίον διαδηλωτών ερευνώνται επαρκώς και αμερόληπτα, ότι οι δράστες οδηγούνται στη δικαιοσύνη και ότι τα θύματα λαμβάνουν εύλογη αποζημίωση. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει, επίσης, να οργανώσει επιμορφωτικά σεμινάρια για το προσωπικό επιβολής του νόμου, εξασφαλίζοντας ότι αυτά εκπληρώνουν την αποστολή τους σύμφωνα με τα πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των Βασικών Αρχών για τη Χρήση Βίας και Όπλων από τα Όργανα Επιβολής του Νόμου.**

Αναγνώριση μειονοτήτων και στατιστικά στοιχεία

43. Ενώ χαιρετίζει τη δήλωση εκ μέρους του συμβαλλόμενου Κράτους ότι η έλλειψη επίσημης αναγνώρισης των μειονοτήτων, πέραν της μουσουλμανικής μειονότητας, στη Θράκη εντός της επικράτειάς του δεν εμποδίζει την υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών που

να αποσκοπούν στη διατήρηση και προώθηση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας και δεν εμποδίζει το δικαίωμα των ατόμων στον ελεύθερο αυτοπροσδιορισμό, η Επιτροπή εκφράζει την ανησυχία της για τις ανεπαρκείς εγγυήσεις για την ισότιμη και ουσιαστική απόλαυση του πολιτισμού, της έκφρασης και πρακτικής του θρησκευόμενου και της χρήσης της γλώσσας από όλα τα πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων όσων ισχυρίζονται ότι ανήκουν σε εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες. Η Επιτροπή, επίσης, εκφράζει την ανησυχία της σχετικά με την έλλειψη στατιστικών δεδομένων ενδεικτικών της εθνοτικής και πολιτισμικής σύνθεσης του συμβαλλόμενου Κράτους, τη χρήση των μητρικών γλωσσών και των ευρέως ομιλούμενων γλωσσών (άρθρα 26 και 27).

44. Το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλα τα πρόσωπα προστατεύονται αποτελεσματικά ενάντια σε κάθε μορφή διάκρισης και μπορούν να απολαμβάνουν πλήρως τα δικαιώματά τους που απορρέουν από το Σύμφωνο, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 27.

Διάδοση των σχετικών με το Σύμφωνο πληροφοριών

45. Το συμβαλλόμενο Κράτος οφείλει να διαδώσει ευρέως το Σύμφωνο, το κείμενο της δεύτερης περιοδικής έκθεσης και τις παρούσες καταληκτικές παρατηρήσεις μεταξύ των δικαστικών, νομοθετικών και διοικητικών Αρχών, της κοινωνίας των πολιτών και των μη κυβερνητικών οργανισμών που δραστηριοποιούνται στη χώρα, και στο ευρύ κοινό. .

Σύμφωνα με τον κανόνα 71, παράγραφος 5, του Κανονισμού της Επιτροπής, το συμβαλλόμενο Κράτος πρέπει να παράσχει, εντός ενός έτους, συναφείς πληροφορίες για την εφαρμογή των συστάσεων της Επιτροπής, οι οποίες διατυπώνονται στις ανωτέρω παραγράφους 16 (καταχρηστική άσκηση βίας και εξευτελιστική μεταχείριση), 32 (ασυνόδευτοι ανήλικοι) και 34 (απέλαση των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα).

46. Η Επιτροπή ζητά από το συμβαλλόμενο Κράτος να υποβάλει την επόμενη περιοδική έκθεση μέχρι τις 6 Νοεμβρίου 2020 και να συμπεριλάβει σε αυτήν συγκεκριμένες και επικαιροποιημένες πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή όλων των συστάσεων της και του Συμφώνου ως συνόλου. Η Επιτροπή ζητά από το συμβαλλόμενο Κράτος, κατά την προετοιμασία της έκθεσης, να διαβουλευτεί ευρέως με την κοινωνία των πολιτών και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα. Σύμφωνα με το Ψήφισμα 68/268 της Γενικής Συνέλευσης, το όριο λέξεων για την έκθεση ανέρχεται στις 21.200 λέξεις.

